

Toeschouwer verdwijnt in hartslag en spieren

Herneming van de voorstelling 'Grafische Methode Fiets' in het Britse Huddersfield

03.01.09 M

Een naakte fietser speelt de hoofdrol in de performance 'Grafische methode Fiets'. Het werk van componist en kunstenaar Dick Raaijmakers krijgt hernieuwde aandacht.

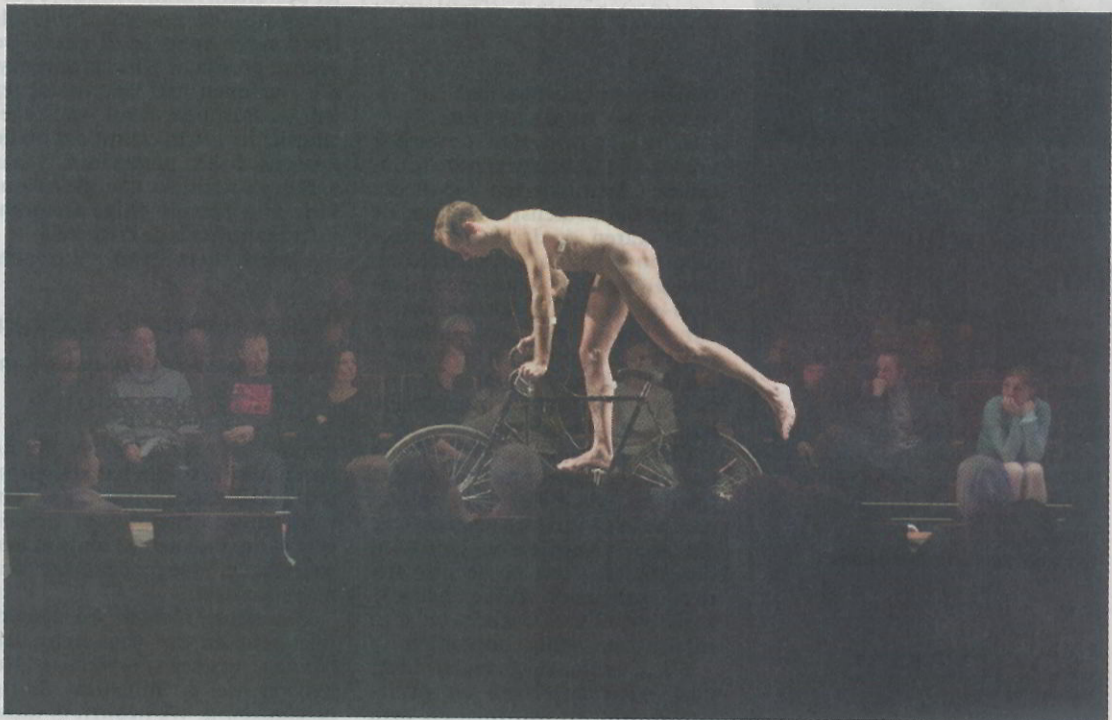
Door INE POPPE

HUDDERSFIELD, 3 JAN. Het regent en waait in het Engelse stadje Huddersfield. De zaal waar het optreden *Grafische methode Fiets* plaatsvindt, een herneming van de Nederlandse kunstenaar/componist Dick Raaijmakers, is warm gestookt. Hoofdpersoon in de performance is een naakte fietser.

Na een korte inleiding waarin het werk van Dick Raaijmakers (1930) wordt beschreven en niemand de zaal meer mag verlaten, verschijnt de blote man: Bart Visser, ooit jeugdkampioen schaatsen. Geluidskunstenaar Edwin van der Heide (1970) plakt sensoren bij zijn hart, vingers en op zijn been. Dan klimt de performer op de fiets. Hij zal over een afstand van tien meter langzaam van de fiets afstappen, deze handeling zal een half uur in beslag nemen. De fiets wordt door een trekmotor en -kabel voortgetrokken, terwijl de fietser in slowmotion uit het zadel veert, zijn been naar achter beweegt en zodoende tergend traag afstapt. De toeschouwer hoort zijn hartslag, adem en spieren.

We kijken naar een reconstructie uit 1979, een performance waarvoor Raaijmakers destijds inspiratie putte uit werk van Étienne-Jules Marey. Deze Fransman legde omstreeks 1885 lichaamsbewegingen vast in reeksen: opeenvolgende foto's als voorloper van de film. Bevroren beelden vormen klik-klik-klik één handeling. Raaijmakers creëert het omgekeerde effect met zijn 'Grafische methode Fiets': de vertraagde beweging desintegreert het tempo, de toeschouwer verdwijnt in hartslag en trillende spieren. Het afstappen uitgesmeerd over tien meter en dertig minuten is angstig, de fietser trilt, zweet parelt langs het gladde lijf, pas op niet vallen, wankelt hij? De tijd lijkt ineen te schrompelen en dan opeens staat de fietser naast zijn voertuig.

Raaijmakers zelf is niet aanwezig, hij is 78 jaar en komt nauwelijks zijn huis in Den Haag nog uit. Het is opvallend dat zijn werk nu opeens weer in de belangstelling staat. De re-enactment van zijn performance trekt een volle zaal Groot-Brittannië, waaronder veel jonge muzikanten en kunstenaars. Onlangs verscheen ook een vuistdikke monografie in het Nederlands en Engels. Raaijmakers was de allereerste in Nederland die elektronische muziek maakte. Hij was jarenlang onderzoeker van akoestiek bij Philips, waar hij vertrok omdat het hem niet vrij genoeg was. Hij bouwde een eigen studio en was van 1966 tot zijn

Oud-(jeugd)schaatskampioen Bart Visser veert in slowmotion uit het zadel van de fiets Foto Jan Sprij

pensionering in 1995 verbonden aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Bij het doorbladeren van de monografie, begrijp je: Raaijmakers is een veelzijdige denker, doener, kunstenaar en componist. Zijn bladmuziek is een reeks prachtige tekeningen, zijn performances bevatten uitgewerkte instructies, rituelen brengt hij

terug tot basale elementen. De thema's: vallen, beweging en energie komen overal in terug, ook in zijn minder bekende kunstwerken, zoals de installatie *Eight Labels* (1984/85).

In opdracht van de Rijksgebouwendienst maakte Raaijmakers acht levensgrote driedimensionale werken voor een belastingkantoor

in Arnhem. Op een foto zie je een valbeweging in abstractie van een rechthoekige vorm die zich herhaalt. Hiervoor is een echte glasplaat bevestigd, die je kunt laten vallen door aan een rode hendel te trekken. Als je dat al durft, zal met veel geraas het glas op de vloer in de gang uiteenspatten, waardoor men wellicht zijn kantoor verlaat

om te kijken wat er aan de hand is. Elke *Labile* veroorzaakt ander kletter in een andere beweging

Een ander kunstwerk dat gaat over beweging, oorzaak gevolg is *Volta*, een installatie/performance, dat een experiment Alessandro Volta herhaalt. Er wordt een elektrische batterij gemaakt, maar dan heel groot. Tussen een constructie van zinken koperen platen storten assistenten (conservatoriumstudenten) scherm door pakken en maskers tweeduizend kilo kleding. Text doordenkt met zwavelzuur, voor een primitieve batterij wordt stroom doorheen wordt gejaagd. Uiteindelijk brandt een fietslarve ongeveer twintig minuten een publieksperformance. De leraar lekt namelijk, een probleem dat Volta al probeerde te tackelen.

Veel kunstenaars in de jaren vijftig deden hun performant zelf, Raaijmakers zocht performers die hij instructies gaf, waartoe door zijn meeste optredens eerder onder muziek dan beelden kunst werden geschaard. De grenzen tussen disciplines verengen, krijgt zijn werk als vanzsprekend ook aandacht van andere vakgebieden. Een jongere generatie kunstenaars herkent zich in de overlap in zijn werk, de syntese van filosofie, geschiedenis, theater, kunst en muziek.

Dick Raaijmakers, een monografie / a monograph. Arjen Mulder / Joke Bouwers (V2/NAi Publish

kritieken

Vergankelijke muzikale performances vastgelegd

Muziek

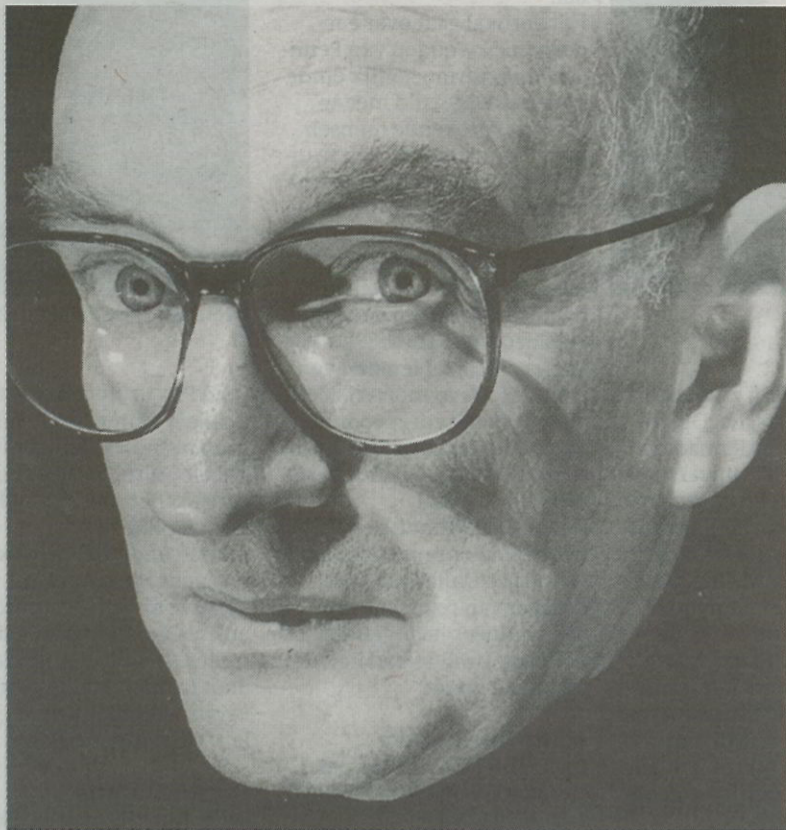
'Dick Raaijmakers: Monografie'. Arjen Mulder en Joke Brouwer (red.). Essays van o.a. Elmer Schönberger en Kees Tazelaar. Gebonden en geïllustreerd, 525 pagina's, ISBN 978-90-5662-599-3 (V2 Publishing/NAi Uitgevers), € 59,90. Info: www.dickraaijmakers.nl.

Dick Raaijmakers (1930) kan worden beschouwd als een van de soevereinste geesten in de Nederlandse kunst. Onder componisten, met name elektronische componisten, wordt zijn naam altijd met de grootste eerbied uitgesproken. En hoewel Raaijmakers alweer een tijdje geleden gestopt is met componeren en zijn werk niet vaak wordt uitgevoerd, is zijn ontregelende invloed op de jongere generaties nog steeds groot.

Raaijmakers louter bestempelen als componist zou zijn werk tekort doen. De kunstenaar is niet alleen de schepper van een groot aantal elektronische composities. Hij was ook actief op het gebied van theater, film en beeldende kunst. „Wat me interesseert is balanceren op het snijvlak tussen twee of drie media”, zei Raaijmakers ooit.

Raaijmakers' veelzijdigheid vindt een voedingsbodemp in een klein aantal centrale thema's die zijn hele loopbaan als kunstenaar beheersen. 'Vallen', 'actie-reactie' en 'de verhouding mens-machine' zijn voorbeelden van de obsessies die de componist steeds weer opnieuw wil vormgeven, zowel in muziek(theater) als in beeld. „Kunst maken is een vorm van ver-idiotisering”, verduidelijkte Raaijmakers ooit in een aan hem gewijde televisiedocumentaire. „Dat is wat een professionele idioot doet: je concentreren op één ding.”

Raaijmakers' houding als kunstenaar is die van observator. Hij bekijkt zijn materiaal met de koele blik van een laborant, met zijn kunstwerken als wetenschappelijke proefopstellingen. Vaak kennen die door hun uitvergroting een zekere mate van wreedheid: zoals de anatomische marteling van een microfoon (in 'Intona'), de vertraagde beweging van een naakte fietser (in 'Grafische methode fiets', dit seizoen een aantal keer te zien geweest) en het glazen kunstwerk dat zichzelf kan vernietigen door een eenvoudige ontgrendeling ('Acht labielen').

Dick Raaijmakers, foto Theo van der Schoot

De hang naar het beschouwelijke komt ook tot uiting in Raaijmakers' publicaties, filosofische bespiegelingen over klank en beweging waarin Raaijmakers naar eigen zeggen gedachten kan uiten die onmogelijk zouden passen in een wetenschappelijk artikel. En anders dan in de wetenschap zijn de meeste van Raaijmakers' performances nooit meer herhaald, na de eerste uitvoering onder leiding van de componist zelf.

Raaijmakers zelf lijkt dat niet te deren. Sterker nog: hij ontmantelde zijn eigen werk, of hij gaf aan dat een herhaling voor hem niet hoefde: „Een stuk van mij gaat een paar keer, daar moet je toevallig bij zijn, en dan verdwijnt het weer.”

Maar Raaijmakers heeft onder zijn bewonderaars gelukkig net zulke observatoren als hijzelf. Zo verscheen tien jaar geleden zijn verzamelde elektronische muziek op cd (recent heruitgegeven) en maakte Kees Tazelaar een mooie cd-box van Raaijmakers' vroege experimenten (de eerste elektronische popmuziek ooit!). Nu ligt er een drie kilo zware monografie die een groot deel van zijn in-

stallaties en performances vastlegt in aantekeningen, schetsen, brieven en foto's.

Het grootste deel van 'Dick Raaijmakers: Monografie' (ook in Engelse editie te verkrijgen) bestaat uit cruciaal materiaal van de kunstenaar zelf – aangevuld met een vijftal essays, waarvan die van Kees Tazelaar en Elmer Schönberger de interessantste zijn. Een mooie troef is Raaijmakers' geïllustreerde essay 'De kunst van het machine lezen', met zijn eigen aantekeningen in de kantlijn.

Veel lof voor de initiatiefnemers en redacteurs Arjen Mulder en Joke Brouwer, die deze schitterende catalogue raisonnée maakten. Wel mis ik een index en korte biografieën van de essayschrijvers: wie zijn zij en wat is hun relatie tot Raaijmakers? Onder de gekke kop 'Medewerkers' worden alle uitvoeringen en tentoonstellingen van Raaijmakers' werk beschreven en heten composities kinderlijk 'muziekstuk'. Maar dat zijn kleinigheden in deze rijk geïllustreerde Raaijmakers-bijbel.

Anthony Fiumara